

Голові Разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 17.051.072
Запорізького національного університету
доктору філологічних наук, професору
Приходько Ганні Іллівні

В І Д Г У К

офіційного опонента – д. філол. н., проф. А.М. Приходька – на дисертацію
**М.В. Сєдакової “Реалізація англійськомовного танцювально-спортивного
дискурсу: когнітивний та прагматичний аспекти”** [Запоріжжя: ЗНУ, 2023.–228 с.]
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 035 Філологія галузі знань 03 Гуманітарні науки

Рецензована праця вирізняється тим, що в ній органічно поєднуються дві дослідницькі домінанти – лінгвокогнітивна і лінгводискурсивна, на вістрі яких виникла й розвивається нова лінгвістична парадигма – когнітивно-комунікативна / когнітивно-дискурсивна. Ця парадигма має на меті розгляд мови як явища мисленнєвого порядку, що використовується в мовленнєвій діяльності, та має для цього необхідні одиниці, структури, категорії.

Інтегративний підхід до вивчення природної мови і мовлення дозволяє отримати нові, переконливі дані щодо механізмів вербалізації позамовної дійсності. Підсилюючись традиційними системо- й антропоцентричними підходами, таке осягнення лінгвістичних реалій підводить науковий загаль до усвідомлення тієї істини, що людина як систематизуюча істота неминуче структурує свій життєвий світ у той чи інший спосіб і фіксує отримані результати у вигляді різноманітних знань.

Відомо, що поряд з інформацією, мовною картиною світу, поняттям та ін. одним із провідних способів репрезентації знань є концепт, а наукою, що його вивчає, є (лінгво)концептологія. При цьому вона не може існувати як річ у собі, бо її одиниця – концепт – реалізується / вербалізується / експлікується / об’єктивується / маніфестується / виводиться на поверхню в мовленні і тільки в мовленні, тобто в дискурсі, яка вивчається дотичною до згаданої вище галузі лінгвістики – (лінгво)дискурсологією.

Таким чином, **актуальність** дослідження, сформульована сучасною гуманітаристикою в термінах пошуку шляхів і способів досягнення ефективної мовленнєвої комунікації в різних сферах людської діяльності, не викликає сумніву. Вона (актуальність) додатково підсилюється за рахунок

цілеспрямованого вивчення дискурсу високого рівня узагальнення – дискурсу модерну в його апелюванні до кооперативного спілкування, з його, як пише Ю. Хабермас, „демократичним креном“, що узгоджується з основною метою спілкування – досягненням порозуміння, консенсусу. Тож серед іншого на часі є вивчення шляхів і способів аранжування такого консенсусного для сучасного лінгвосоціума явища, яким є танцювально-спортивна комунікація, де матеріалізуються ознаки інституційної, ритуальної, педагогічної, рекламної та ін. взаємодії агентів і клієнтів дискурсу модерну.

Як і належить кожній науковій праці, у назві дисертації М.В. Сєдакової чітко відзеркалено об'єкт, предмет і матеріал аналізу. Перший, зрозуміло, є танцювально-спортивним дискурсом (далі – ТСД) у межах інституційного спілкування, а ось другий, будучи абсолютно правильно відбитим у назві роботи як когнітивний і прагматичний аспекти, чомусь у своєму формулюванні у „Вступі“ набуває доволі дивного вигляду („вплив інтердискурсивності та мультимодальності на особливості реалізації англійськомовного танцювально-спортивного дискурсу“ – с. 17). Це видається дещо сумнівним не тільки для стороннього читача, яким серед іншого є й опонент, але й для самої авторки, яка жодного разу на згадала слова «вплив» у назвах своїх розділів і підрозділів.

На відміну від цього, мета і завдання роботи виписано чітко, ясно, з прицілом в одну концепційну точку. У такий же добротний спосіб викладено й методологію та методику / алгоритм дослідження: як щось системно узагальнене, глибоко усвідомлене, зі знанням справи, тобто добре засвоєне самою авторкою та дохідливо донесене до читача. Тож дослідницька домінанта цієї розвідки виявляється окресленою рухом наукової думки в моделі "середовище спілкування – мета спілкування – засоби спілкування" в межах когнітивно-комунікативної парадигми лінгвістики. Вона (домінанта) визначає й логіку викладення матеріалу.

Робота складається із двох послідовно вибудованих блоків – теоретико-методологічного (розділи 1 і 2) і дослідницького (розділ 3). Зрозуміло, для дисертаційних дебатів у спеціалізованій Вченій раді найбільшу цінність становить останній розділ. Попри те, що він за своїм обсягом (65 сторінок, плюс § 3.1.1) перевищує листаж 1 і 2 розділів, що певним чином порушує усталені пропорції ($\frac{1}{3} :: \frac{2}{3}$), у ньому знаходить свій відбиток і повне вирішення поставлених завдань, і ретельно виконаний аналіз, і формулювання отриманих результатів / закономірностей. Так, тут глибоко й всебічно описується та аналізується заявлена предметна область: когнітивний простір ТСД з такими

провідними дискурсотвірними гіперконцептами / ?суперконцептами, як DANCE (?), SPORT, LEARNING, THEATRE, LOVE; комунікативно-прагматичний простір ТСД з п'ятьма стратегіями (емоційно-каузативна, інформаційно-інтерпретаційна, експланаторна, валоративна, персуазивна); а також його мультимодальний потенціал.

У такий спосіб уся архітектоніка дисертації М.В. Сєдакової виявляється спрямованою на розкриття провідних когнітивно-комунікативних ознак інституційно зумовленої комунікації у сфері англомовної бальної дискурсії.

Дослідження проводиться на методологічно виваженому підході до телеології мовленнєвої діяльності, чому значною мірою сприяли коректно розставлені акценти у витлумаченні понять “дискурсологія”, “концептологія”, “когнітивна лінгвістика” як таких, що корелюють, взаємодіють і взаємоперетинаються між собою. Чітке розуміння діалектики співвідношення цих категорій допомогло авторці описати заявлений об'єкт як явище системного порядку.

Когнітивно-комунікативне осягнення ТСД в англомовній інституційній комунікації модерну проводиться вперше, що й зумовлює **наукову новизну** опонованої праці. Це, у свою чергу, пов'язано щонайменше з такими важливими здобутками авторки:

- з'ясування екстралінгвальних підвалин процесу гібридизації як самого дискурсу, так і ролі дискурсивних перетинів в англомовній інституційній комунікації;
- розгляд списку концептів СТД у вимірах когнітивної інгерентності (у нашому розумінні – це дискурсотвірні мета- і автохтони), а також доведення факту закритості списку інгерентних концептів;
- розробка феномену „концептуальна проекція“ та її типів у бально-танцювальній дискурсії та зразковий опис специфіки метафоричної репрезентації концептуальних ликів дискурсу;
- визначення тактико-стратегічного потенціалу ТСД, а також шляхів і способів його вербальної об'єктивації.
- Чималу **інновативну цінність** являє собою й ґрунтовна розбудова М.В. Сєдаковою проблеми невербального аранжування ТСД і інгерентних концептів – всього того, що авторка називає мультимодальною площиною. Остання постає у двох іпостасях: у візуальному ряді та у музичному супроводі. Вона переконливо доводить, що аудіо- та/або візуалізація – це не нове ім'я концепту і це не новий концепт, а його дублювання іконічним знаком, у результаті якого відбувається

ніби подвійна семіотична об'єктивація: власне вербальна і невербальна. Аудіовізуалізація полягає у наданні наочності перцептивно- та асоціативно-образному і оцінному складникам того чи іншого концепту. Всебічний опис мультимодальної верифікації спортивно-танцювальної дискурсії є чи не найпершою спробою (та до того ж доволі вдалою) такого опису концептів.

Тим самим у фокусі уваги цієї дисертації опиняються вкрай важлива проблема кореляції когнітивних типів мислення і засобів вербального аранжування думки, що дозволяє говорити про стійку залежність процесів актуалізації ключових ментефактів (мета- і автохтонів) дискурсу як від загальнокультурних, так і від етноспецифічних стереотипів.

Дослідження заявленого об'єкта в межах окресленої предметної області проводиться на методологічно виваженому підході до телеології мовленнєвої діяльності, чому значною мірою сприяли вдало розставлені акценти в гіперогіпонімічному витлумаченні стратегій і тактик репрезентації танцювально-спортивної комунікації з її естетичним, емоційним, гедонічним, оцінним, сугестивним та ін. складниками, що мимоволі постають перед клієнтом дискурсу у вигляді програми-мінімум (естетичне споглядання) і програми-максимум (бажання наслідувати). Таке розуміння діалектики комунікативного впливу допомогло авторці виокремити й описати п'ять основних стратегій мовленнєвої поведінки суб'єктів / агентів бально-танцювальної комунікації та декілька підпорядкованих їм тактик, за допомогою яких ці стратегії отримують відповідний профіль у дискурсі.

Виконана в руслі наукової проблематики факультету іноземної філології Запорізького національного університету в межах наукової теми "Когнітивно-комунікативні та лінгвокультурологічні параметри дослідження мовних одиниць", дисертація М.В. Сєдакової вирізняється ґрунтовністю, комплексністю й добротною, а *достовірність* її результатів і висновків не викликає сумніву. Вона забезпечується опрацюванням достатньої кількості спеціальної літератури та застосуванням адекватних методів аналізу, за допомогою яких оброблено достатній обсяг емпіричного матеріалу (1300 текстових фрагментів). Свій внесок роблять тут численні додатки у двох своїх різновидах – "табelloваному" (додатки А), які добре ілюструють отримані дані та результати дослідження, та „креолізованому" (додатки Б), які являють собою фотографії сценічних виступів персоніфікованих агентів досліджуваного дискурсу.

Разом із тим, деякі положення роботи М.В. Сєдакової мають дискусійний характер і/або викликають певні *зауваження*.

1. Визначаючи об'єкт дослідження як спортивно-танцювальний дискурс (до речі, чому саме „танцювально-спортивний“, а не „спортивно-танцювальний“, адже йдеться про спортивні танці, а не про танцювальний спорт?), авторка дивним чином ніде не наводить його чіткої дефініції. Але ж так не повинно бути, бо є неписане правило: якщо ми щось досліджуємо, то ми повинні твердо знати, що це таке і мати його всебічне визначення, а якщо такого визначення в анналах науки немає, ми слід виробити своє власне і залізно його дотримуватися упродовж усієї роботи. Аналогічне стосується й феномену „концептуальна проекція“. У таких випадках бажано користуватися ще й відповідною аббревіатурою – наприклад, ТСП, КП.

2. Попри той факт, що в роботі дуже добре виписано методику ідентифікації дискурсотвірних концептів (§ 3.1.1), яка доволі аргументовано засвідчує їх пентраедну природу (DANCE, SPORT, LEARNING, THEATRE, LOVE), нез'ясованим залишається питання, чому серед цих одиниць DANCE виявляється „плаваючим“: в одному переліку (с. 91) він фігурує, а в іншому (с. 84) – ні? Судячи з висновків до розділу 3 (с. 146), концепт DANCE слід розуміти як ключовий, а інші чотири – просто як дискурсотвірні. Виходить якось складнувато: дискурсовірні концепти не є ключовими, а ключові – не є дискурсотвірними. Добре вибудована теорія (а в роботі вона такою і є) може бути ще й гарною, якщо вона проста. На цьому тлі нагадаю авторці, що (лінгво)концептологія вже володіє досвідом таксономізації концептів за їх дискурсивним статусом: метакхтонні, автохтонні та аллохтонні (В.І. Карасик, Г.Г. Слишкін, Г.А. Токарев та ін.). Так ось: ключовими для дискурсу є перші два типи, тобто всі п'ять „седаковських“ концептів. Саме вони всебічно описані в рецензованій праці. А ось специфіка аллохтонів як дискурсо-індиферентних когнітивних феноменів, тобто тих, що кочують від одного дискурсу до іншого, чомусь і не врахована в цій дисертації. Будемо пам'ятати: вся концептивна краса будь-якого дискурсу постає лише у триєдиній взаємодії усіх його ментефактових складників – мета-, авто- і аллохтонів. Неврахування хоча б одного із них збіднює опис концептуальної душі дискурсу.

3. Дисертацію вінчає розділ 3.3 „Мультимодальний аналіз танцювально-спортивного дискурсу“ (сс. 136 – 145). По-перше, науковцям добре відомо, що „аналіз“ не повинен фігурувати в назвах розділів і підрозділів, бо він є метод, тоді як мова тут іде не про метод, а про репрезентацію. І ось виникає „по-друге“: репрезентацію чого – дискурсу чи концепту? Судячи з тексту, йдеться і про те, і про інше. У цьому зв'язку зайвий раз хотілося б нагадати про дуже вдалий авторський опис невербального аранжування обох феноменів у їх

діалектичній єдності та логічність завершення праці саме цією ідеєю. Однак все ж таки хотілося б дізнатися про позицію авторки щодо первинності та вторинності побутування феноменів „дискурс“ і „концепт“, а також щодо відповідності чи невідповідності цій її позиції порядку слідування § 3.1 і § 3.2.

4. Щодо комунікативно-прагматичного простору англомовного ТСД. Відомо, що простір – це і функціонування, і використання, і іллокуція, і інтенціонал і ще багато чого. Тут же ми маємо справу лише з одним його виявом – реалізацією тактико-стратегічного потенціалу. Хотілося б побачити більш панорамну палітру всієї комунікативно-функційної потужності цього дискурсу, тим паче, що листаж дисертації легко дозволив би це зробити. Або ж звузити назву підрозділу до меж тактико-стратегічного візерунку, чим він (підрозділ), власне, і є.

Висловлені зауваження не торкаються основного змісту представленої дисертації, жодним чином не знижують її загальну високу оцінку. Більш того, її оформлення, виклад положень і формулювання відкритих закономірностей справляють вельми позитивне враження. Робота написана чітким і ясним стилем, гарною українською мовою, належно виконана в технічному відношенні.

Наукові публікації авторки адекватно відбивають основні положення роботи.

Дисертація М.В. Сєдакової має й непересічне теоретичне й практичне значення. Її **прикладна цінність** зумовлюється можливістю використання отриманих результатів у лекційних курсах з мовознавства, лексикології, стилістики та теоретичної граматики, у спецкурсах різної лінгвістичної спрямованості. **Теоретична значущість** роботи криється в конкретному внеску в розвиток германського мовознавства і таких дисциплін, на які воно сьогодні все більш активно спирається, як лінгвосеміотика, -прагматика, -дискурсологія, -когнітологія, -культурологія тощо.

Перспективність розвідки М.В. Сєдакової полягає насамперед у тому, що робота може послужити тим «сценарієм», за яким можна й слід вивчати аналогічні чи близькі явища на матеріалі інших природних мов.

Оцінюючи дисертацію М.В. Сєдакової в цілому, зазначу, що вона є завершеною кваліфікаційною працею, в якій отримані нові обґрунтовані результати, котрі в сукупності вирішують важливу епістемічну проблему встановлення когнітивно-прагматичних властивостей англомовного спортивно-танцювального дискурсу, що сприяє усвідомленню конкретних проблем мовознавства в ракурсі когнітивно-комунікативної парадигми лінгвістики.

На підставі детального знайомства з цією працею та публікаціями вважаю, що робота *“Реалізація англійськомовного танцювально-спортивного дискурсу: когнітивний та прагматичний аспекти”* відповідає вимогам пп. 6, 7, 8, 9 „Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії“, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ № 431 від 21.03.2022), наказу МОН України від 12.01.2017 № 40 „Про затвердження Вимог до оформлення дисертації“, затвердженого Міністерством юстиції України“ 03.02.2017 за №155/30023, а її авторка, **Сєдакова Маргарита Валеріївна**, заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 – Філологія знань 03 Гуманітарні науки.

Офіційний опонент

професор, доктор філологічних наук професор кафедри іноземної філології та перекладу національного університету "Запорізька політехніка"

Анатолій ПРИХОДЬКО

Підпис доктора філологічних наук,
професора Анатолія ПРИХОДЬКА

Учений секретар

Національного університету "Запорізька політехніка"

Віктор КУЗЬМІН